

Vrijeme za odvažnost

Lisa Fittko, "Moj put preko Pireneja: Uspomene 1940. – 1941." (s njemačkog prevela Nadežda Čačinović, TIM press, Zagreb, 2021.): Preko jedne iznimne biografije ukazuje se na presudnost pojedinačnih, "malih" otpora fašizmu

Upečatljivi i vješto ispisani memoari

Stotine tisuća antifašista, Židova, komunista i drugih građana pobjeglo je iz Njemačke 1930-ih nakon što su nacionalsocijalisti osvojili parlament, promijenili zakone i počeli s masovnim terorom. Među njima je bilo mnogo umjetnika, intelektualaca i uglednika, a još više bezimernih junaka njemačkog pokreta otpora i protivnika nacizma. Unatoč brojnim sjećanjima i knjigama, priče o njima nisu dovoljno poznate; često se misli da one završavaju na granicama i da je samo napuštanje njemačkog tla osiguravalo slobodu. No duga ruka nacizma protezala se duboko u europske kolaboracionističke i prividno neutralne zemlje, dohvativši mnoge emigrante u slobodnim zonama. Razni su europski političari u praskozorje Drugog svjetskog rata igrali licemjernu političku partiju s njemačkim vlastima, a njihovo koketiranje sa zlom i političko glavinjanje pomogli su trijumfu nacizma.

Knjiga LISE FITTKO "Moj put preko Pireneja" svjedoči upravo o toj *drugoj* etapi bijega od nacizma nakon prelaska njemačke granice i o svakodnevnoj borbi da se izbjegne deportacija i hapšenje, nabavi važeće papire, osigura sklonište i nešto novca, pronade bližnje i pomogne drugima. Riječ je o vrlo upečatljivim i vješto ispisanim memoarima u kojima se preko jedne iznimne biografije osvjetljava čitav emigrantski makrokozmos i ukazuje na presudnost pojedinačnih, "malih" otpora fašizmu. Lisa Fittko i njezin muž HANS spadaju u one ljude koji u najgorim vremenima iz sebe izvlače najbolje i, bez obzira na okolnosti, biraju aktivizam (*vita activa*) a ne odustajanje, pobunu a ne ravnodušje.

Fittko knjigu počinje prepričavanjem davnog razgovora s ocem u kojem je on rekao: "Mora se znati kada je vrijeme za odvažnost." Sama se kasnije znala pitati: "Kako znamo kada je

vrijeme?" Sudeći po načinu na koji se njezin život odmatao, ona je to vrijeme jasno prepoznavala. Naime, najveći dio ovih memoara posvećen je boravku u Francuskoj, gdje se – nakon bijega iz Berlina i ilegalnog rada u Pragu, Amsterdamu i Švicarskoj – zatekla 1939. godine. U vrijeme objave rata francuska vlada naređuje interniranje svih Nijemaca bez obzira na opredjeljenje, pa Lisa završava na jugu u velikom logoru Gurs (Hans je ranije interniran u drugi logor). Njemački emigranti našli su se tako u nemogućem položaju: za njemačke vlasti bili su izdajnici, za nenjemačke – potencijalni nacisti i špijuni. I dok se prije rata, piše Fittko, nije željelo čuti njihova upozorenja o HITLEROVIM namjerama, u ratu se više nije radila razlika između Nijemaca fašista i antifašista. No Fittko u knjizi izbjegava svaku generalizaciju *drugih*, pa više puta ističe da su oni uspjeli preživjeti u višijevskoj Francuskoj zahvaljujući pomoći brojnih *običnih ljudi* koji su na sebe "preuzeli teret sramote" svoje vlasti.

Nakon nekoliko mjeseci, u kaotičnoj situaciji nacističkog nadiranja i francuskog kalkuliranja, Fittko uspijeva pobjeći iz logora, pa se skriva po raznim gradovima, nalazi muža i prijatelje i nastavlja otpor u ilegali. Njezina upornost i snalažljivost u logoru i bjekstvu doista fasciniraju, tim više što ih ne predstavlja kao činove herojstva, već kao prirodne, jedino razumljive izbore. Stalno u pokretu, s planovima koji se munjevito mijenjaju kako se mijenjaju okolnosti, Fittkovi se nastanjuje u gradiću Banyuls-sur-Mer i od tamo mjesecima 1940./41. svakodnevno vode emigrante ilegalnom rutom preko Pireneja u Španjolsku. Tada surađuju i s američkom organizacijom Emergency Rescue Committee i VARIANOM FRYJEM koji su spasili od nacista gotovo 2000 osoba. U prvoj skupini koju Lisa vodi preko Pireneja bio je

njezin poznanik, pisac i filozof WALTER BENJAMIN, a opis tog puta: obzirnost s kojom piše o njegovoj volji da izdrži put i sačuva smeđu torbu s rukopisima, spada u najemotivnije stranice ovih uspomena. Benjamin je uspio prijeći u Španjolsku, ali je iste večeri, suočen sa viješću da će ih vratiti jer nemaju izlazne francuske vize, oduzeo sebi život.

Pripovijedanje Lise Fittko je izvanredno živo, nepretenciozno, bez viškova i moraliziranja, a način rekonstruiranja proživljenoga dočarava ukupnu atmosferu vremena. Kao da se u ovim memoarima ozbiljuju – prevode na jezik stvarnog života – temeljna pitanja o etičnosti u mračnim vremenima o kojima npr. piše HANNAH ARENDT (i nju autorica sreće u bijegu). Ukratko, knjiga vrijedna svake pažnje: i kao priča i dokument vremena, i kao "uputa" za suočavanje s vječnim fašizmom. ■

Potražite Novosti od petka na kioscima.
Informacije o pretplati pronađite ovdje.